

ДИРЕКТИВА 2004/113/ЕО НА СЪВЕТА

от 13 декември 2004 година

относно прилагане на принципа на равното третиране на мъжете и жените по отношение на достъпа до стоки и услуги и предоставянето на стоки и услуги

СЪВЕТЪТ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ,

като взе предвид Договора за създаване на Европейската общност и по-специално член 13, параграф 1 от него,

като взе предвид предложението на Комисията

като взе предвид становището на Европейския парламент⁽¹⁾,

като взе предвид становището на Европейския икономически и социален комитет⁽²⁾

като взе предвид становището на Комитета на регионите⁽³⁾,

като има предвид следното:

- (1) Съгласно член 6 от Договора за Европейския съюз, Съюзът е основан на принципите на свобода, демокрация, зачитане на правата на човека и основните свободи, както и на правата държава, принципи, които са общи за държавите-членки, и спазват основните права, така както са гарантирани в Европейската конвенция за защита правата на човека и основните свободи и както произтичат от общите конституционни традиции на държавите-членки, като общи принципи на европейското право.
- (2) Правото на всеки човек на равнопоставеност пред закона и на защита от дискриминация е всеобщо право, признато от Всеобщата декларация за правата на човека, от Конвенцията на ООН за премахване на всички форми на дискриминация по отношение на жените, от Международната конвенция за премахването на всички форми на расова дискриминация, от пактовете на ООН за гражданските и политическите права и за икономическите, социалните и културни права и от Европейската конвенция за защита правата на човека и основните свободи, подписани от всички държави-членки.
- (3) Едновременно със забраната на дискриминацията е важно да се зачитат и други основни права и свободи, включително защитата на личния и семейния живот, както и сделките, които се осъществяват в тези рамки и свободата на вероизповедание.
- (4) Равенството между мъжете и жените е основен принцип на Европейския съюз. Членове 21 и 23 от Хартата на основните права на Европейския съюз забраняват всяка дискриминация,

⁽¹⁾ Становище от 30 март 2004 г. (все още непубликувано в Официалния вестник).

⁽²⁾ ОВ С 241, 28. 9. 2004 г., стр. 44.

⁽³⁾ ОВ С 121, 30. 4. 2004 г., стр. 27.

основана на пола и заявяват, че равенството между мъжете и жените трябва да бъде осигурено във всички области.

- (5) Член 2 от Договора за създаване на Европейската общност предвижда, че насърчаването на това равенство е една от основните задачи на Общността. Също така член 3, параграф 2 от Договора изисква Общността да се стреми да премахне неравенствата и да насърчава равенството между мъжете и жените във всички свои действия.
- (6) Комисията обяви намерението си да предложи директива относно дискриминацията, основана на пола, извън пазара на труда в своето съобщение за Програмата за социална политика. Това предложение съответства напълно на Решение 2001/51/ЕО на Съвета от 20 декември 2000 г. за утвърждаване на Програмата по рамковата стратегия на Общността за равенство между жените и мъжете (2001-2005г.)⁽⁴⁾, която обхваща всички политики на Общността и има за цел насърчаване равенството между мъжете и жените чрез адаптиране на тези политики и прилагане на конкретни мерки, с цел подобряване положението в обществото на мъжете и жените.
- (7) Европейският съвет, свикан в Ница на 7 и 9 декември 2000 г., призова Комисията да засили правата по отношение на равенството като приеме предложение за директива относно насърчаване на равенството между мъжете и жените в други области, извън заетостта и професионалната дейност.
- (8) Общността прие редица правни инструменти за предотвратяване на дискриминацията, основана на пола и борбата срещу тази дискриминация на пазара на труда. Тези инструменти доказаха ползата от законодателството в борбата срещу дискриминацията.
- (9) Дискриминацията, основана на пола, включително тормозът и сексуалният тормоз, съществува и в области, които не са свързани с пазара на труда. Тази дискриминация може да се окаже също толкова вредна, като пречатства пълноценната и успешна интеграция на мъжете и жените в икономическия и социален живот.
- (10) Проблемите се открояват особено в сферата на достъпа до стоки и услуги и предоставянето на стоки и услуги. Необходимо е следователно да се предотврати и премахне дискриминацията, основана на пола в тази сфера. Както при случая с Директива 2000/43/ЕО на Съвета от 29 юни 2000г. относно прилагане на принципа на равно третиране на лица, без разлика на расата или етническия произход ⁽⁵⁾, тази цел може да бъде постигната по-успешно чрез законодателството на Общността.
- (11) Това законодателство следва да забрани дискриминацията, основана на пола в сферата на достъпа до стоки и услуги и предоставянето на стоки и услуги. Стоките следва да се разбират по смисъла на разпоредбите на Договора за създаване на Европейската общност относно свободното движение на стоки. Услугите следва да се разбират по смисъла на член 50 от този договор.
- (12) За да бъде предотвратена дискриминацията, основана на пола, настоящата директива се прилага за пряката и косвена дискриминация. Пряката дискриминация се наблюдава само, когато по причини, свързани с пола, едно лице се третира по начин по-неблагоприятен,

⁽⁴⁾ ОВ L 17, 19.1.2001г., стр. 22.

⁽⁵⁾ ОВ L 180, 19.7.2000 г., стр. 22.

отколкото друго лице в подобно положение. Оттук следва, например, че разликите между мъжете и жените по отношение на предоставянето на здравни услуги, резултат от физическите различия между мъжете и жените не са свързани със сравними положения и, следователно, не представляват дискриминация.

- (13) Забраната на дискриминацията следва да се прилага за лицата, предоставящи стоки и услуги, които са на разположение на населението и се предлагат извън сферата на личния и семеен живот, както и на сделките, които се извършват в тези рамки. Тя не би следвало да се прилага за съдържанието на медиите и рекламата, нито за общественото и частното образование.
- (14) Всяко лице се ползва със свобода на договаряне, включително и тази да избере договаряща се страна при сделка. Лице, предоставящо стоки или услуги може да има някакви субективни причини, при избора на страната, с която се договаря. При условие, че изборът на договаряща се страна не се основава на пола на заинтересованото лице, настоящата директива не следва да накърнява индивидуалната свобода на избор на договаряща се страна.
- (15) Съществуват известен брой правни документи, прилагащи принципа на равното третиране на мъжете и жените в сферата на заетостта и труда. Следователно, настоящата директива не би следвало да се прилага в тази област. Това важи и за въпросите, свързани, доколкото тези въпроси са обхванати от съществуващи правни инструменти. Настоящата директива следва да се прилага само в сферата на частните, доброволни и несвързани с трудово правоотношение осигурителни и пенсионни режими.
- (16) Разлики в третирането могат да бъдат допуснати само, ако имат за основание законосъобразна цел. Под законосъобразна цел може да се разбира например защитата на жертви на насилие от сексуален характер (при създаване на съжителства на лица от един и същи пол), съображенията, свързани с ненакърняването на личния живот и приличието (когато дадено лице предоставя подслон в част от жилището си), насърчаване на равенството на половете или на интересите на мъжете или на жените (например чрез доброволни организации на представители от единия пол), свободата на сдружаване (в рамките на членството в частни клубове на представители на единия пол) и организирането на спортни дейности (например спортни прояви на представители на единия пол). Всяко ограничаване би трябвало обаче да бъде уместно и необходимо, съгласно критериите, извлечени от съдебната практика на Съда на Европейските общности.
- (17) Принципът на равното третиране по отношение на достъпа до стоки и услуги не изисква предоставеното оборудване да бъде винаги поделено между мъжете и жените, доколкото то не е по-благоприятно за представителите на единия пол.
- (18) Използването на актюерските фактори, свързани с пола е широко застъпено при предоставянето на осигурителни услуги и други, свързани с тях финансови услуги. За да се гарантира равното третиране на мъжете и жените, използването на пола като актюерски фактор не би трябвало да води, за осигурените лица, до разлики в премиите и обезщетенията. За да бъде избегнато внезапно пренастройване на пазара, прилагането на това правило следва да бъде въведено само за новите договори, сключени след датата на транспониране на настоящата директива.
- (19) Някои категории рискове могат да се променят в зависимост от пола. В някои случаи, полът е определящ фактор, но не и задължително единствен, при оценката на застрахованите рискове. Колкото до договорите, които застраховат този вид рискове, държавите-членки

могат да вземат решение за допускане на дерогации по отношение на правилото относно премиите и обезщетенията само за представителите на единия пол, стига да могат да гарантират, че свързаните с това актюерски и статистически данни, на които се основават изчисленията, са надеждни, редовно актуализирани и на разположение на обществеността. Дерогациите се разрешават само, ако в националното законодателство не се прилага правилото на премиите и обезщетенията за единия пол. Пет години след транспонирането на настоящата директива, държавите-членки следва да преразгледат основанията за тези дерогации, въз основа на най-новите актюерски и статистически данни, както и на доклада, представен от Комисията три години след датата на транспониране на настоящата директива.

- (20) По-неблагоприятното третиране на жената, поради бременност и майчинство би следвало да се възприема като форма на пряка дискриминация, основана на пола и, следователно, да бъде забранено в сферата на осигурителните услуги и другите финансови услуги, свързани с тях. Разходите, свързани с осигурителните случаи при бременност и майчинство, следователно, не би трябвало да се поемат само от представителите на единия пол.
- (21) Лицата, които са били обект на дискриминация, основана на пола следва да разполагат с подходящи средства за правна защита. За да се осигури по-ефикасно ниво на защита, сдруженията, организациите и останалите юридически лица следва също да бъдат оправомощени да започнат съдебно производство, съгласно условията, определени от държавите-членки, от името или в подкрепа на пострадало лице, без да се накърняват националните процесуални правила за представяне и защита пред съда.
- (22) Съобразяването с правилата относно тежестта на доказване следва да се извърши незабавно при наличие на презумпция за дискриминация и в случай, че това се потвърди, действителното прилагане на принципа на равното третиране следва да наложи тежестта на доказване да се поеме от ответната страна.
- (23) Действителното прилагане на принципа на равното третиране изисква подходяща съдебна защита срещу реторсия.
- (24) С оглед подкрепата на принципа на равното третиране, държавите-членки следва да насърчат диалога със заинтересуваните страни, които, по силата на националното законодателство и практика, имат законен интерес да допринасят за борбата срещу дискриминацията, основана на пола по отношение на достъпа до стоки и услуги и на предоставянето на стоки и услуги.
- (25) Самата защита срещу дискриминацията, основана на пола, следва да бъде подкрепена във всяка държава-членка от един или няколко органа с нужната компетенция за анализиране на тези проблеми, за проучване на възможните решения и за осигуряване на конкретна помощ на жертвите. Този орган или органи могат да бъдат същите, които на национално равнище са натоварени със защитата на правата на човека, закрилата на правата на личността или осъществяването на принципа на равното третиране.
- (26) Настоящата директива определя минималните изисквания, което предоставя възможност на държавите-членки да приемат или да запазят по-благоприятни разпоредби на вътрешното право. Прилагането на настоящата директива не следва да оправдава регресия по отношение на положение, в която и да е държава-членка.

- (27) Държавите-членки следва да предвидят действителни, пропорционални и възпиращи наказания, които да се прилагат в случай на неспазване на задълженията, произтичащи от настоящата директива.
- (28) Като се има предвид, че целите на настоящата директива, а именно осигуряване на обща висока степен на защита от дискриминация във всички държави-членки, не могат да бъдат постигнати в достатъчна степен от държавите-членки и следователно, с оглед на мащабите или резултатите на дейността, могат да бъдат осъществени по-добре на европейско равнище, Общността може да приеме мерки, съгласно принципа на субсидиарност, определен в член 5 от Договора. Съгласно принципа за пропорционалност, както е определен в упоменатия член, настоящата директива не превишава необходимите изисквания за постигане на тези цели.
- (29) Съгласно точка 34 от междуинституционалното споразумение за по-добро законодателство⁽⁶⁾, държавите-членки се насърчават да изготвят за тях самите и в интерес на Общността таблици, които отразяват, доколкото е възможно, съответствието между директивата и мерките за транспониране и да ги направят обществено достояние,

ПРИЕ НАСТОЯЩАТА ДИРЕКТИВА:

ГЛАВА I

ОБЩИ РАЗПОРЕДБИ

Член 1

ЦЕЛ

Настоящата директива има за цел да установи рамките за борба срещу дискриминацията, основана на пола по отношение на достъпа до стоки и услуги и предоставянето на стоки и услуги, с оглед на прилагането в държавите-членки на принципа на равното третиране на мъжете и жените.

Член 2

Определения

За целите на настоящата директива се прилагат следните определения:

- а) “пряка дискриминация”: ситуация, при която едно лице е третирано, поради своя пол, по начин по-неблагоприятен, отколкото този, по който е, е било или би било третирано друго лице при подобни обстоятелства;
- б) “косвена дискриминация”: ситуация, при която привидно неутрална разпоредба, критерий или практика могат да бъдат особено неблагоприятни за лица от единия пол спрямо лица от другия пол, освен ако тази разпоредба, критерий или практика имат като обективно основание законосъобразна цел и ако средствата за постигане на тази цел са уместни и необходими;

⁽⁶⁾ ОВ С 321, 31.12.2003 г., стр. 1.

в) “тормоз”: ситуация, при която нежелано поведение, свързано с пола на дадено лице има за цел или за резултат да накърни достойнството на дадено лице и да го постави в заплашващо, враждебно, унижително, оскърбително или обидно положение;

г) “сексуален тормоз”: ситуация, при която нежелано поведение със сексуална конотация, което се изразява по физически, словесен или несловесен начин, има за цел или за резултат да накърни достойнството на дадено лице и да го постави в заплашващо, враждебно, унижително, оскърбително или обидно положение.

Член 3

Приложно поле

1. В рамките на компетенциите, предоставени на Общността, настоящата директива се прилага спрямо всички лица, предоставящи стоки или услуги за населението, независимо от заинтересованото лице, както в частния, така и в общественния сектор, включително и публичните органи и които се предлагат извън сферата на личния и семейния живот, както и за сделките, които се извършват в тези рамки.
2. Настоящата директива не накърнява личната свобода на избор на договаряща се страна при сделка, стига изборът на договаряща се страна да не е основан на пола на заинтересованото лице.
3. Настоящата директива не се прилага нито за съдържанието на медиите и рекламата, нито за образованието.
4. Настоящата директива не се прилага за въпроси, свързани със заетостта и труда. Настоящата директива не се прилага относно въпроси, свързани със самоосигуряване, доколкото тези въпроси са обхванати в други законодателни актове на Общността.

Член 4

Принцип на равното третиране

1. За целите на настоящата директива, принципът на равното третиране на мъжете и жените означава:
 - а) че не се допуска пряка дискриминация, основана на пола, включително по-неблагоприятно третиране на жената, поради бременност и майчинство;
 - б) че не се допуска косвена дискриминация, основана на пола.
2. Настоящата директива не накърнява по-благоприятни разпоредби относно закрилата на жените при бременност и майчинство.
3. Тормозът и сексуалният тормоз, по смисъла на настоящата директива, се приемат като дискриминация, основана на пола и следователно са забранени. Отхвърлянето на такова поведение от едно лице или подчиняването му на него не може да се използва като основание за решение, отнасящо се до това лице.
4. Всяко поведение, което принуждава някого да извършва пряка или косвена дискриминация, основана на пола, се счита за дискриминация по смисъла на настоящата директива.

5. Настоящата директива не изключва различно третиране, ако предоставянето на стоки и услуги, предназначени изключително или основно за представителите на единия от половете има за основание законосъобразна цел и ако средствата за постигане на тази цел са уместни и необходими.

Член 5

Актюерски фактори

1. Държавите-членки гарантират, че във всички нови договори, сключени след 21 декември 2007г.най-късно, използването на пола като фактор при изчисляването на премии и обезщетения за целите на осигурителните услуги и свързаните с тях финансови услуги, не води до различия по отношение на премиите и престациите.
2. Независимо от параграф 1, държавите-членки могат да решат преди 21 декември 2007г. да разрешат пропорционални разлики по отношение на премиите и добавките за осигурените лица, когато полът е определящ фактор при изчисляването на рисковете, въз основа на подходящи и точни актюерски и статистически данни. Заинтересованите държави-членки уведомяват Комисията и следят за това да бъдат събирани, публикувани и редовно актуализирани точни данни за използването на пола като определящ актюерски фактор. Тези държави-членки преразглеждат решението си пет години след 21 декември 2007г., като се съобразяват с доклада на Комисията, посочен в член16 и представят резултатите от това преразглеждане в Комисията.
3. Във всички случаи, разходите, свързани с бременност и майчинство не водят, за осигурените лица, до разлики в премиите и престациите.

Държавите-членки могат да отложат въвеждането на необходимите мерки за прилагане на настоящия параграф най-късно до две години след 21 декември 2007г. В този случай, съответните държави-членки незабавно информират Комисията за това.

Член 6

Позитивно действие

С оглед да се осигури пълно равенство между мъжете и жените на практика, принципът на равното третиране не е пречка държава-членка да запази или въведе специфични мерки, които имат за цел да предотвратят или да компенсират вреда, свързана с пола.

Член 7

Минимални изисквания

1. Държавите-членки могат да въведат или да запазят по-благоприятни разпоредби за защита на принципа на равното третиране на мъжете и жените, отколкото предвидените в настоящата директива.
2. Прилагането на настоящата директива в никакъв случай не може да бъде повод за снижаване нивото на защита срещу дискриминацията, предоставено от държавите-членки в сферите, обхванати от настоящата директива.

ГЛАВА II ОБЖАЛВАНЕ И ПРИЛАГАНЕ НА ПРАВОТО

Член 8

Защита на правата

1. Държавите-членки гарантират съдебни и/или административни процедури, включително, когато те считат за подходящо, помирителни процедури, с цел насърчаване задълженията, предвидени в настоящата директива, които са приложими за всички лица, които считат, че правата им са били накърнени от неспазване на принципа на равното третиране, дори и след прекратяване на отношенията, при които се предполага, че е била извършена дискриминацията.
2. Държавите-членки въвеждат в националното законодателство мерките, необходими да гарантират действителна и ефективна компенсация или обезщетение, съгласно определения от държавите-членки ред, по отношение на загубата и причинените щетите като следствие от дискриминация по смисъла на настоящата директива, по начин, възпиращ и пропорционален с претърпяната вреда. Тази компенсация или обезщетение не се ограничава от някакъв максимален таван.
3. Държавите-членки гарантират, че сдруженията, организациите или юридическите лица, които, съгласно критериите, определени от националното законодателство, имат законосъобразен интерес да осигуряват спазването на разпоредбите на настоящата директива да могат, от името или в подкрепа на тъжителя или с негово съгласие, да образуват всякакво съдебно и/или административно производство, предвидено за спазване на задълженията, произтичащи от настоящата директива.
4. Параграфи 1 и 3 се прилагат съобразно националните разпоредби относно сроковете за подаване на жалби, свързани с принципа на равното третиране.

Член 9

Тежест на доказване

1. Държавите-членки вземат необходимите мерки, съгласно националната съдебна система, така че, когато дадено лице счита, че правата му са били накърнени от незачитане на принципа на равното третиране и установи пред съда или пред друг компетентен орган факти, които позволяват да се предположи наличие на пряка или косвена дискриминация, ответникът трябва да докаже, че не е бил нарушен принципът на равното третиране.
2. Параграф 1 не представлява пречка за приемане, от държавите-членки, на разпоредби относно тежестта на доказване, които са по-благоприятни за тъжителя.
3. Параграф 1 не се прилага относно наказателните производства.
4. Параграфи 1, 2 и 3 се прилагат също така и за всяко производство по силата на член 8, параграф 3.
5. Държавите-членки могат да не приложат параграф 1 относно производства, при които разследването на фактите следва да се извърши от съда или от компетентния орган.

Член 10

Защита срещу реторсия

Държавите-членки въвеждат, във вътрешната си правна система, необходимите мерки за защита на лицата от всяко неблагоприятно третиране или последствие като реакция на жалба или съдебен иск, относно спазването на принципа на равното третиране.

Член 11

Диалог със заинтересуваните субекти

За да се развива принципът на равното третиране, държавите-членки насърчават диалога със заинтересованите субекти, които, съгласно националната практика и законодателство имат законен интерес да допринасят за борбата срещу дискриминацията, основана на пола по отношение на достъпа до стоки и услуги и предоставянето на стоки и услуги.

ГЛАВА III

ОРГАНИ ЗА РАЗВИТИЕ НА РАВНОТО ТРЕТИРАНЕ

Член 12

1. Държавите-членки определят един или няколко органа, които имат за задача да развиват, анализират, наблюдават и подкрепят равното третиране на всички лица без дискриминация, основана на пола и приемат необходимите разпоредби. Тези органи могат да бъдат част от органи, чиято задача е да защитават на национално ниво правата на човека, закрилят правата на личността или да прилагат принципа на равното третиране.

2. Държавите-членки гарантират, че органите, посочени в параграф 1 имат следните компетенции:

- а) без да се накърняват правата на жертвите и сдруженията, организациите и останалите юридически лица посочени в член 8, параграф 3, да осигуряват на жертвите дискриминация, независима помощ при започване на производство за дискриминация;
- б) да извършват независими проучвания, свързани с дискриминациите;
- в) да публикуват независими доклади и да изказват препоръки по всички въпроси, свързани с тези дискриминации.

ГЛАВА IV

ЗАКЛЮЧИТЕЛНИ РАЗПОРЕДБИ

Член 13

Съобразност

Държавите-членки предприемат мерките, необходими, за да гарантират, че принципът на равното третиране е спазван по отношение на достъпа до стоки и услуги и предоставянето на стоки и услуги в рамките на настоящата директива, и по-специално за това:

а) да бъдат отменени законовите, подзаконовите и административните разпоредби, които противоречат на равното третиране;

б) да бъдат или да могат да бъдат обявени за нищожни или да бъдат изменени договорните разпоредби, вътрешните правилници на предприятията, както и разпоредбите, уреждащи дейността на сдруженията със стопанска или нестопанска цел, които противоречат на принципа на равното третиране.

Член 14 **Наказания**

Държавите-членки определят режима на наказанията, приложими за нарушенията на националните разпоредби, приети в приложение на настоящата директива и предприемат всички необходими мерки, за да осигурят тяхното прилагане. Наказанията, които могат да включват изплащането на обезщетение на жертвата, трябва да бъдат действителни, пропорционални и възпиращи. Държавите-членки нотифицират Комисията за тези разпоредби най-късно до 21 декември 2007г., както и за всяко последващо изменение, свързано с тях, във възможно най-кратък срок.

Член 15 **Разпространение на информацията**

Държавите-членки следят приетите разпоредби в приложение на настоящата директива, както и тези, които вече са в сила в тази област да бъдат доведени до знанието на заинтересуваните лица чрез всички подходящи средства и за цялата територия.

Член 16 **Доклади**

1. Държавите-членки уведомяват Комисията не по-късно от 21 декември 2009г. и след тази дата на всеки пет години, за всякаква налична информация относно прилагането на настоящата директива.

Комисията изготвя кратък доклад, който включва преглед на действащите практики в държавите-членки относно член 5, във връзка с използването на пола като фактор при изчисляването на премии и обезщетения. Тя внася доклада в Европейския парламент и в Съвета не по-късно от 21 декември 2010г. При необходимост, Комисията прилага към доклада предложения за изменение на настоящата директива.

2. Докладът на Комисията взема предвид гледната точка на заинтересованите лица.

Член 17 **Транспониране**

1. Държавите-членки въвеждат в сила необходимите закони, подзаконови и административни разпоредби, за да се съобразят с настоящата директива преди 21 декември 2007г. Те незабавно уведомяват Комисията за това.

Когато държавите-членки приемат тези разпоредби, в тях се съдържа позоваване на настоящата директива или то се извършва при официалното им публикуване. Условията и редът позоваване се определят от държавите-членки

2. Държавите-членки уведомяват Комисията за текста на разпоредбите от националното си законодателство в областта, регулирана от настоящата директива.

Член 18
Влизане в сила

Настоящата директива влиза в сила от датата на публикуването ѝ в *Официален вестник на Европейския съюз*.

Член 19
Адресати

Адресати на настоящата директива са държавите-членки.

Съставено в Брюксел на 13 декември 2004 година.

За Съвета:
Председател
B. R. BOUT